

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РОМАНАХ

Валентин
ЧЕМЕРИС

АМАЗОНКА
КИЇВ—СОЛОВКИ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2016

Амазонки...

Так, так, вони, незбагненні ось уже чи не тисячу літ. У грецькій міфології — жінки-войовниці, жінки-вершниці. (На всяк випадок: озброєні!)

Або ще амазонки — войовничий народ, що складався лише з... жінок. Із самих лише жінок. Ну й греки! Такому «народові» можна лише поспівчувати — що без чоловіків. (Як, між іншим, і чоловікам, якщо такі — не доведи Господи, — чомусь опиняться без жінок!)

В Україні — це чарівна жінка, яка присвятила чоловікам найпоетичніші рядки, поетеса і...

І — войовниця. Як і годиться бути амазонці.

Все своє коротке — амазонки рано гинуть, бо — жертовні — наша українська Амазонка, про яку далі піде мова, провела на невидимому бойовому коні — боронила рідну Україну. І загинула, як і належить гинути амазонці — на передній лінії боротьби.

Хотіла йти «крізь січні в теплі квітні», «крізь біль розлук у радість стріч...»

А довелося йти крізь лютий Лютий. «Вітри віють безперестанку. — Пише з Києва в останньому листі. — Мороз такий, що всі ми ходимо, як святі Миколи або снігові баби... Замерзає вода у водопроводі, зі світлом все роблять різні експерименти... Пальта в нас всіх неймовірно легкі... Одним словом: «сніг і вітри над моєю вітчизною». Але за цим снігом і вітрами відчувається вже і яскраве сонце і зелена весна... Дожити б...»

ПРОЛОГ

ВОНА БУЛА ТАКА ВЕСНЯНА...

Розцвітають кущі ямину,
Грає сонце в височині:
Чи зустріну, чи не зустріну?
Чи побачу тебе, чи ні?
І куди б скерувати кроки,
Щоб тебе я могла знайти?
Тільки бачу — іде високий,
Приглядаюсь, чи то ж не ти...
І не вітряно, і не хмарно, —
Все заповнить весняний сміх!
Цілий день я проброджу марно,
Не зустрівши очей твоїх.
Та зате серед ночі, любий,
В весняному мойому сні, —
Поцілуєш мої ти губи
І щось ніжне шепнеш мені...

Першою з її опублікованих поезій і стала поезія «Розцвітають кущі ямину...». Вона з'явилася в «Літературно-науковому віснику» Дмитра Донцова у 1928 році, коли авторці вже виповнилось двадцять два роки — юна поетеса довго не давала до друку свої творіння, аж доки друзі без її згоди не відіслали потай поезії до редакції журналу, де вони відразу ж — на превеликий подив авторки — й з'явилися.

Ім'я їй було дане Олена.

Вважається, що це ім'я — Олена — від грецького імені Helena. А Helena від hele — сонячне світло.

Або від helene — смолоскип.

А в цих двох словах — сонячне світло, смолоскип — вся вона.

Бо й була такою для світу, для людства — сонячним світлом (від того, що вона прийшла до роду людського, на планеті Земля стало більше сонячного світла). І смолоскипом вела рід людський крізь темряву ночі до світла. І згоріла, як згорає смолоскип, повністю віддавши світу своє світло.

Ті, хто знав Олену Телігу, згадуватимуть потім: була це жінка чарівна, повна індивідуальної жіночої принади. Говорила глибоким альтовим голосом і сміялась часто закотисто. Мала приємні риси обличчя, рівний ніс, виразні уста й живі очі, що вміли кидати блискавиці. Була вище середнього зросту, шатенка, рівномірної будови і пристрасно любила танці. «Сьогодні кожний крок — хотів би бути вальсом...» А в життя вона входила, «як в безжурний танок...»

Була відважна й одверто висловлювала думки. Любила жартувати і вміла яскраво передавати свої погляди на людей... Розсипала свою «зайвину перлисто», «комусь там дотик рук, комусь гарячий сміх...»

Ще авторка спогадів додає:

«Вміла вдягатися з вишуканим смаком і любила бути добре вдягнуною».

До речі... Якось одне видання («Ілюстровані вісті») вмістило карикатури на відомих людей — як весела ілюстрація до українських пісень. Так ось, до слів «А за мною, молодою, ходять хлопці чередою», була карикатура на Олену Телігу, що вона, мовляв, водить за собою хлопців чередою...

Олена страшенно образилась на художника. Образилась як жінка. І образилась не на дружній той шарж, а на капелюшок, що був на ній зображений. Геть не модний, якийсь... м-м... некрасивий. Принаймні таких вона ніколи не носила і ніколи б у житті й на п'ять хвилин не вдягла. Бо знала смак

як у доброму вбранні взагалі, так і в капелюшках зокрема. Та й «сидів» на ній у тій карикатурі капелюшок геть не елегантно. Такою вона була жінкою.

Ще із спогадів про О. Телігу:

«Була дуже чутлива, була горда і нізачо не призналася б, що в її житті щось складається не так, як вона хоче. — «Я дуже щаслива», — говорила».

Ще згадують (таких спогадів про неї можна віднайти багато): Олена всіх «полонила своїм щирим сміхом», «влучним дотепом, блискавичними думками і ще чимось, чому тяжко було знайти окреслення...»

Зрештою, знайшли: «Ніжність у силі...»

У житті, в повсякденному побуті і в творчості, і навіть у листах була напрочуд дотепною. Про таких говорять: із словом дружить, за словом до кишені не лазить, скаже — як зав'яже. Що не слово — то зброя, влучна, своєрідна, дотепно-насмішкувата і гостра. Могла б бути — коли б її не полонила лірика — незрівнянною сміхотворкою, автором веселих творів і особливо дотепних афоризмів, що часом з неї так і сипались... Ось лише одна історія про одне з її крилатих висловлювань.

Колективних збірок гумору в українській літературі було чимало (тільки автор цих рядків упорядкував шість чи сім), але все то, так би мовити, чоловічі... Себто авторами їх виступає переважно сильна стать. Ну, може, потрапляють туди одна-дві представниці прекрасної половини роду людського, які «гуморять». От автор якось і вирішив укласти веселу збірку, у якій би виступали самі лише жінки.

Так з'явилася книга сатири та гумору «Витівниці українського сміху».

Є в українській мові симпатичне слівце ВИТІВКА. Словники його тлумачать як вчинок, вигадка, те, що виходить за межі звичайних норм; що-небудь сказане, написане, зроблене для розваги, сміху; жарт, вигадка.

А витівниці, як самі розумієте, жінки, схильні до веселих вигадок, вигадниці. Або ще — жартівниці, гумористки, авторки смішних творів. До всього ж наші жінки завжди славились витівками — тому й витівниці.

Або ще — штукарки. У добромu значенні цього слова, адже штука — це витівка, каверза, а загалом — мистецтво. Уміння, майстерність.

Згадаймо М. Кропивницького: «Я штуками людей звеселяю і тим собі на хліб заробляю». (Правда, нині штуками — мистецтвом — на хліб щось не дуже заробиш, але це вже інша тема.)

Збірка «Витівниці українського сміху» відкривається веселою творчістю матері Лесі Українки Ольги Косач, яка писала під псевдонімом Олена Пчілка, та й творами самої Лесі, вона складала віршовані фейлетони для журналу «Шершень».

Отож, від Олени Пчілки та доньки її Лесі й по наші дні. І все — витівниці нашого сміху, симпатичні наші жінки.

І серед авторок — Олена Теліга. Здається, не гумористка, ніжний лірик, жінка-легенда, національна героїня України, поетеса від Бога, патріотка.

Її поезія (як і життя та боротьба за волю і будучину України) героїчна, ніжно-лірична в своїй основі, національно-патріотична, непримиренно-відважна, полум'яно-героїчна, сповнена крилатих рядків, що й нині гартують наш дух. Зустрічаються в її творчості й сатирично-дотепні афоризми.

Ось хоча б історія про один з них.

Якось — це вже в наші дні — відомий політик і державний діяч порадив, відповідаючи на запитання українців, що нам робити:

— Треба перти плуга!

Сказано навіть влучно — треба працювати, хто ж проти цього заперечуватиме. Трудитися на нашій спільній ниві.